

PROLOG

Perechi, fotografii, coincidențe #1

De când ai văzut fotografia aceea, nu te mai sature să-i privești. Par fericiți, foarte fericiți, și sunt tineri, așa cum trebuie să fie eroii. Chiar frumoși n-ai zice că sunt, dar nici n-ai putea-o nega și, oricum, nu par deloc eroici. E vina hohotului de râs care le închide ochii și le scoate în evidență dinții, un râs deloc fotogenic, dar atât de sincer și deschis, încât îi face să strălucească.

El are o dantură de cal, râsul i-o dezgolește până la gingii. Ea nu, dar caninul îi iese în evidență pe golul dintelui următor, chiar dacă cu grația micilor imperfecțiuni atrăgătoare. Lumina se întinde pe albul cămășii în dungi, se prelinge pe gâtul femeii. Pielea ei strălucitoare, diagonala tendoanelor sculptată de profilul așezat pe spătar, chiar și

© Gerda Taro © International Center of Photography/Magnum Photos

curba brațelor fotoliului amplifică energia voioasă care tâșnește din hohotul acela sincron.

S-ar putea afla într-o piață, dar, așa cum sunt așezați în scaunele acelea comode, par să fie într-un parc unde fundalul se pierde într-o cortină deasă de frunze. Te întrebi, atunci, dacă acest cadru care pare să existe doar pentru ei n-ar putea fi grădina vilei vreunui bogătaș din marea burghezie fugită peste graniță de când Barcelona e în fierbere revoluționară. Acum, oaza aceasta răcoroasă de sub copaci e a poporului: adică a celor doi care râd în hohote cu ochii închiși.

Revoluția e o zi ca toate celelalte, în care lumea iese ca să pună capăt complotului care vrea s-o sufoce, fără să renunțe însă la pacea sărbătorii. *Mono azul*¹ se afișează ca o haină de vară, sub salopetă se leagă o cravată – din dorința de a te înfățișa frumos în ochii celuilalt. Aici n-ai nevoie de pușca enormă trecută prin mâinile cine știe câtor soldați nefericiți înainte s-o primească milițianul anarhist care acum nu mai poate mângâia gâtul luminos al femeii sale.

Cu excepția acestui mic impediment, în clipa de față sunt complet liberi. Au câștigat deja. Dacă-i dau înainte cu râsul, dac-or să continue să fie la fel de fericiți, nici nu pare să fie prea urgent să învețe să tragă cu arma aia vetustă. Va triumfa cine trebuie. Acum se pot bucura de soarele temperat de frunziș, de compania persoanei iubite.

E bine ca lumea să afle. Trebuie să vadă dintr-o singură privire că de o parte e războiul, vechi de secole, generalii care au debarcat din Maroc cu ferocele trupe mercenare, iar de cealaltă parte sunt oamenii care se doresc și încearcă să apere ceea ce trăiesc.

La Barcelona, în acel început de august 1936, sosesc mulți pentru a se alătura primului popor din Europa care nu a ezitat să pună mâna pe arme

¹ Salopeta albastră purtată de milițiile republicane pe front (n. tr.).

împotriva fascismului. Înfațișează orașul în fierbere în limba universală a imaginilor care, din paginile expuse în chioșcurile de ziare din jumătate de lume, afișate în sediile partidului și ale sindicatelor, fluturate de vânzătorii de ziare, refolosite ca să învelească ouă și roade ale pământului, îți sar în față chiar și dacă nu cumperi și nu citești ziare.

Barcelonezii îi primesc fratern pe străinii care au dat fuga să lupte alături de ei și încep să se obișnuiască cu acel Babel care se învârte peste tot, bucurându-se să-i salute cu *compañero* sau *compañera*, pentru ca apoi să înceapă să se ajute cu gesturi, sunete onomatopice, dicționare de buzunar. Fotografii, care nu sunt în așteptarea armelor și a instrucției, fac parte din acel aflax continuu de miliții voluntare. Sunt aici pentru noi, sunt ca noi, tovarăși, oricine îi vede înțelege și-i lasă să lucreze.

Dar cei doi milițieni din fotografie sunt atât de pierduți în hohotul lor de râs, încât nu-și dau seama de nimic. Cine-i pozează se retrage, mai declanșează o dată, riscă să se dea de gol ca să mai prindă o dată perechea aceea unită de surâsul larg, nespus de intim.

Fotografia iese aproape identică celei dintâi, doar că acum e limpede că bărbatul și femeia sunt îndrăgostiți până peste cap și nici că le pasă de viața care palpită în jur. Foarfeca pașilor cuiva, tăind pavajul din spatele lor, arată că cei doi nu

Fata cu Leica

© Robert Capa © International Center of Photography/Magnum Photos

sunt într-un parc, ci poate chiar pe Ramblas, unde se adună orașul mobilizat. Alături e un scaun, pe care stă o altă femeie.

Din capul ei nu se vede decât un ciuf de păr creț, din corp numai un braț îmbrăcat. Ar fi însă nevoie de privirea ei, privirea cui a văzut de-aproape ce se poate apoi înțelege din imagini, dar se sustrage ochilor tăi.

Fotograful care i-a prins pe cei doi tovarăși nu era singur. E vorba de un bărbat și o femeie, postați pe partea dreaptă a străzii, unul lângă altul.

Apoi descoperi fotografia unei femei așezate în aceleași scaune și ești tentat să crezi că ar putea totuși exista un noroc atât de nerușinat. Până când, în dreapta sus, observi o felie din profilul tânărului

milițian care în celelalte fotografii îi surâde extaziat prietenei lui blonde.

© Robert Capa © International Center of Photography/Magnum Photos

Muncitoarea asta care ține o revistă de modă între mâinile depărtate și o pușcă între picioare nu prea pare tipul care moare de curiozitate indiscretă când vede o pereche de fotografi care o immortalizează și pe ea, după ce s-au străduit să nu piardă hohotul râsunător de răs al camarazilor îndrăgostiți. Nu, îți spui, una ca asta nu se uită unde nu-i fierbe oala. Rămâne

un pic în alertă, pentru că i-au dat o armă, dar vrea mai ales să se bucure de clipa aceea de pace.

Dar câteva zile mai târziu – așa îți imaginezi – milițianca aceea ajunge pe plaja pe care se face instrucția și dă acolo peste cei doi fotografi. El, cu aerul acela aproape de țigan, oricum neîngrijit, ea – parcă o siluetă ieșită din revista citită pe Ramblas, dar cu un aparat de fotografiat voluminos, atârnat de gât, care-i ajunge până la șold.

Acum femeia devine curioasă: cine-or fi cei doi? De unde vin? Au o aventură, ca atâtea altele care înfloresc în clima asta de mobilizare, de vară deplină și de libertate, sau sunt soț și soție?

Cam așa ceva, ținând cont că își șoptesc atenți ceva, într-o limbă dură. Ea surâde, zveltă ca o pisică, dar mai reținută când le instruieste pe femei cum să țină armele. Amândoi își fac de lucru, sunt euforici și veseli, împart până și o Gauloise ca gest de mulțumire și fraternizare.

„I-am văzut deja“, intervine milițianca, atunci când fotografiile se îndepărtează, și începe un schimb animat de comentarii, dar nimeni n-o ascultă. Știri interesante are camaradul jurnalist care i-a adus aici. Abia au sosit de la Paris și erau deja să-și frângă gâtul pentru că bimotorul a executat o aterizare de urgență pe Sierra. Un mahăr din presa franceză și-a rupt mâna, dar ei – n-au nici o zgârietură,

slavă cerului. El Robert Capa îl cheamă – zice că Barcelona e magnifică și-i amintește de orașul lui natal, doar că la Budapesta nu se poate întoarce câtă vreme e în mâinile amiralului Horty și ale regimului său reacționar. Gerda Taro, prietena lui, trebuie să fie o *alemana*, o tânără din acelea emancipate care nu i s-au supus nici măcar lui Hitler.

„Știți cumva când ies fotografiile?” se năpustesc la el femeile.

Jurnalistul promite să întrebe, dar nu pe fotografiile care deja sunt pe picior de plecare către zonele unde se dau lupte: merg întâi pe frontul din Aragon iar apoi în sud, în Andaluzia.

La un an de la fotografiile acelea, Barcelona și-a numărat primii optsprezece morți sub blocurile eviscerate de focul crucișătorului Eugenio di Savoia. Milițiile se desființaseră, femeia aceea se întorsese în fabrică. Acum, poate coase uniforme pentru Ejército Popular¹, unde anarhiștii trebuie să execute fără să discute, iar pentru femei nu mai e loc. Dar în ateliere tot se mai ascultă radioul, se comentează știrile, oamenii se încurajează unii pe alții.

Să ne imaginăm așadar că cineva citește cu voce tare un ziar din data de 27 iulie 1937. Scrie că Madridul rezistă eroic, chiar dacă inamicul, cu

¹ Divizia principală a Armatei Spaniole a celei de-a Doua Republici (1931-1939).

ajutorul criminal al aviației germane și italiene, a avansat către Brunete, unde a avut loc un eveniment tragic. A fost împușcată o femeie fotograf care venise de departe ca să immortalizeze lupta poporului spaniol, un exemplu de o asemenea valoare încât generalul Enrique Lister s-a plecat în fața sicriului său, iar poetul Rafael Alberti i-a dedicat tovarășei Gerda Taro cele mai solemne cuvinte.

„Nu-i aia care ne-a pozat pe plajă?!“ exclamă o muncitoare, stârnind atenția fetelor care, în ușa atelierului, începuseră să pălăvrăgească de-ale lor. Păi, e chiar ea: în articol scrie și despre „*ilustre fotógrafo húngaro Robert Capa que recibió en Paris la trágica noticia*“¹.

Muncitoarele de la fabrica de uniforme au împietrit, năpădite de amintiri. Soarele deasupra capului, nisipul din pantofi, râsete când vreuna dintre ele aluneca pe plajă, dezechilibrată de reculul armei, și, de îndată ce alta nimerea ținta, urlete victorioase. Și străina aia care – te prindeai repede – era o *señorita* cu mâini moi și ar fi putut rămâne la Paris să immortalizeze actrițe și manechine elegante, și-n schimb ea venise să le pozeze pe ele cum învață să tragă pe plajă. Ba chiar avea aerul că le admira, mai că le invidia. Și-acum a murit ca un soldat, în timp

¹ Ilustrul fotograf maghiar Robert Capa care se afla la Paris când a primit tragica veste (span., în orig.).

© Gerda Taro © International Center of Photography/Magnum Photos

ce ele se spetesc în fabrică și-apoi fug să caute de mâncare, dar măcar sunt vii. Nu-i drept. Lua-i-ar dracu' pe fasciști!

Printre cele mai impresionate de știre e femeia care era așezată pe Ramblas, cu revista aceea de modă. Emoția care o cuprinde în momentul acela, cu chiștocul reaprins care-i arde degetele, cu mașinile de cusut care mitraliază în spatele ei, nu e doar emoția cuiva plin de recunoștință pentru sacrificiul unei puștoaice venite dintr-o țară rece. În ea s-a trezit, pură, o imagine fixată inconștient acum un an,

când a ridicat ochii din revistă: un bărbat smead și o blondină tunsă băiețește pozează o blondină tunsă băiețește și un bărbat smead care râd fericiți. Blondina cu capul înclinat declanșează un aparat care-i acoperă fruntea. Bărbatul smead lucrează cu o cameră atât de mică încât i se văd sprâncenele, stufoase ca și ale milițianului. Apoi, imediat ce-au terminat de fotografiat, râd și ei, exuberanți și complici. Până și ochii unei străine ca ea observă că cei doi s-au recunoscut în ceilalți. Și că sunt la fel de îndrăgostiți.

O mică coincidență a făcut ca, abia ajunși la Barcelona, fotografiile să dea peste o pereche care le semăna. O fi fost doar o întâmplare că Gerda Taro a reușit să surprindă poza unui hohot de râs în punctul său maxim, în timp ce Robert Capa a pierdut câteva secunde, poate ajustând unghiul. Dacă ea ar fi lucrat cu aparatul pe care el învățase să fotografieze – o Leica – atunci și negativele sale ar fi avut formatul dreptunghiular care ne permite să-i atribuim lui Capa a doua fotografie a perechii alături de femeia cu revista. Gerda n-ar fi obținut încadrarea perfectă a imaginii dacă nu și-ar fi cumpărat un aparat ieftin, de format mediu, un Reflex-Korelle. După șase luni însă, câștigurile comune erau suficiente ca și el să-și poată procura un Contax și să se despartă

de tovarăşa anilor lui de foame, de Leica lui, să i-o lase fetei care-l încurajase să meargă înainte.

Bani n-aveau când au plecat din Paris – ea era la începutul aventurii ca fotograf, el fără vreun angajament, deşi începuse să fie căutat –, dar erau nesfârşit de încrezători că aveau să devină faimoşi.

Traiful la Paris, fără altceva în afara unei Leica, era arta de a te descurca în fiecare zi. André Friedmann şi Gerda Pohorylle au ajuns la concluzia că şi-ar fi găsit mai uşor de lucru sub pseudonim. Aşa că au inventat până şi povestea lui Robert Capa, care avea tot ce le lipsea lor: bogăţie, succes, o viză permanentă în paşaport, a unei ţări respectate în virtutea unei puteri care nu cunoştea nenorocirea războaielor şi a dictaturilor. Uniţi într-o societate secretă care, drept capital de pornire, avea un pseudonim, se simţeau şi mai apropiaţi, şi mai temerari în visele lor de viitor.

Apoi s-a sfârşit vremea basmelor. De când se pornise atacul împotriva Republicii Spaniole, singurul act de curaj era să te afli la momentul potrivit în locul potrivit pentru a prinde o realitate care trebuia să zguduie, să ţină treaz protestul, să forţeze intervenţia lumii libere.

Dar dacă o fotografie vorbeşte şi despre cine-a făcut-o, atunci nu se poate ca cele două instantanee

ale unei perechi în care le era atât de simplu să se oglindească să nu-i reflecte și pe autorii lor. În fotografia lui Taro, bărbatul și femeia împart în mod egal spațiul, uniți în hohotul care țâșnește-n aer, într-o compoziție atât de armonioasă încât, prin contrast, potențează acea energie debordantă. Fotografia lui Capa pune femeia în centru, îi decantează fizicul atrăgător, în timp ce ea se apleacă înspre partenerul ei și din perspectiva privirii lui radioase.

Mergeau unul lângă altul, când au observat perechea de milițieni atât de asemănătoare lor, atât de fericiți. Dar nu plăcerea unui joc de oglinzi i-a împins să focalizeze pe același subiect, ca măcar unul dintre ei să prindă o imagine bună de trimis la ziare. Era făgăduința care se înfățișa pe chipurile și pe trupurile transfigurate de râsul acela atât de fericit, utopia trăită în acele câteva clipe care îi eliberaseră complet pe cei doi. Liberi, da, și înfrățiți în idealuri și sentimente, dar nu egali. Într-adevăr, Robert Capa a prins dorința de a se abandona unul altuia, în timp ce Gerda Taro a surprins bucuria nerușinată care se avântă să cucerească lumea.

Erau diferiți, erau complementari în acea zi de august scoasă pentru totdeauna din timpul ce-avea să vină. O spun ei înșiși, involuntar, curați ca râsul pe care l-au immortalizat, prin acele autoportrete furate tovarășilor lor de arme și dragoste, în scurta vară a anarhiei, la Barcelona.